

О.В. Дем'янова*

ЗАЯВА ПРО АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Із прийняттям нового Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК) на комплексному рівні вирішуються завдання цивільного процесуального права. Зокрема, це узгодження його з Конституцією України, міжнародними зобов'язаннями України та сучасними реаліями правового життя. Новий кодекс поряд із введенням нових процесуальних норм вносить ряд істотних змін у регулювання традиційних інститутів. Так, певної модернізації зазнали норми щодо порядку апеляційного оскарження судових рішень.

У широкому розумінні порядок оскарження охоплює також правила щодо строку цієї дії, а також вимоги, що пред'являються до змісту скарги та вимоги їх неотримання¹. До порядку оскарження ЦПК 2004 р. вводить також правила щодо заяви про апеляційне оскарження: її змісту та форми, строку та механізму подання, а також, щодо наслідків їх неотримання. Порядок оскарження є складним багатоелементним явищем, що характеризується тісним взаємозв'язком його складових. Заява про апеляційне оскарження є вагомим елементом порядку оскарження та важливою складовою реалізації суб'єктивного права на оскарження судових рішень.

Заява про апеляційне оскарження є новим для українського процесуального права явищем. Тому вона практично не була предметом уваги науковців. Дана проблема частково висвітлювалась при дослідженні систем оскарження в зарубіжних державах в працях О.А. Борисової, М.Й. Штефана, А.Д. Кейліна та інших вчених². Зважаючи на те, що заява про апеляційне оскарження є засобом повідомлення суду та осіб, які беруть участь в справі, про незадоволення винесеним рішенням, на неї можуть бути поширені деякі положення щодо апеляційної скарги. Однак специфічність заяви про оскарження, її відмінність від апеляційної скарги, особливі риси потребують окремого наукового дослідження.

Слід звернути увагу на те, що законодавець використовує поняття “заява...”, а не “попередня скарга”. Не називає її також апеляційною скаргою, а документ, поданий пізніше (тобто апеляційна скарга) — її обґрунтуванням. В даному випадку має істотне значення різниця в значенні слів “заява” та “скарга”. Юридична енциклопедія наводить наступні визначення цих понять: “заява — це звернення громадянина з приводу реалізації належного йому права, закріпленого Конституцією та чинним законодавством”. Під скаргою розуміють звернення з приводу порушеного діями (бездіяльністю), рішеннями юридичних або фізичних осіб... права або законного інтересу”³. Принциповим моментом є те, що поняття “заява” не містить суб'єктивного моменту незадоволення діями осіб, наділених владними повноваженнями (в даному випадку — суду).

На необхідності чіткого розмежування понять заяви та скарги в Цивільному процесуальному кодексі України, вже вказувалося в юридичній літературі⁴. Однак, в даному випадку, законодавець використав дані поняття у відповідності до їх первинного змісту. Заява про апеляційне оскарження є виявом наміру особи реалізувати належне їй процесуальне право на

© Дем'янова О.В., 2005

* викладач кафедри цивільного права та цивільного процесу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

¹ Гражданский процесс. Учебник. Издание третье, переработанное и дополненное / Под ред. В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота. — М., 2001. — С. 393.

² Борисова Е.А. Апелляция в гражданском и арбитражном процессе. — М., 1997; Штефан М.Й. Цивільний процес. — К.: Ін Юре, 2001; Проверка судебных постановлений в советском гражданском процессе. / Отв. ред. В.М. Савицкий. — М., 1989; Кейлин А.Д. Судустройство и гражданский процесс капиталистических государств. — М., 1958. — Т. 2.

³ Юридична енциклопедія. — К., 1998. — Т. 2. — С. 7; Т. 5. — С. 305.

⁴ Жушман М. Предмет судовой діяльності в справах про захист виборчих прав // Право України. — 2004. — № 4. — С. 79.

оскарження. На відміну від апеляційної скарги, заява про апеляційне оскарження не містить тверджень про неправильність судового рішення, прохання про його скасування або зміну.

Законодавець встановлює до змісту та форми заяви мінімальні вимоги. Відповідно до ст. 295 ЦПК дана заява має бути викладена у письмовій формі і містити дані про найменування суду, до якого подається заява, ім'я (найменування) особи, яка подає заяву, її місце проживання або місцезнаходження, рішення або ухвалу, що оскаржуються. Вимоги до заяви про апеляційне оскарження сформульовані так, щоб з достатньою точністю ідентифікувати конкретний випадок оскарження. До заяви, поданої представником, додається довіреність або інший документ, що підтверджує його повноваження. Заява подається із копіями відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі.

Оскільки законом встановлюються певні вимоги щодо заяви про апеляційне оскарження, природно будуть існувати випадки їх порушення. Однак законодавцем дане питання не врегульоване достатньо чітко. Так, якщо ч. 2 ст. 297 ЦПК встановлює наслідки подання апеляційної скарги, що не відповідає вимогам закону, то про відповідні наслідки щодо заяви про апеляційне оскарження не йдеться. В такому випадку можливі два варіанти: або така заява в будь-якому випадку має прийматися судом, або йому доведеться використовувати норми щодо апеляційної скарги за аналогією. Перший варіант є неприйнятним, оскільки незважаючи на незначну кількість вимог до заяви, тільки їх повне виконання є запорукою правильного подальшого розвитку процесу. Використання норм щодо наслідків недотримання вимог до апеляційної скарги також не може вважатися найкращим варіантом, оскільки пов'язане із застосуванням несприятливих наслідків для учасників процесу. Застосування будь-яких санкцій без прямої вказівки закону може викликати обґрунтоване незадоволення і поставити суд в незручну ситуацію. Тому доречним було б доповнення ЦПК нормою, щодо наслідків недотримання вимог до заяви про апеляційне оскарження.

В зв'язку з введенням інституту заяви про апеляційне оскарження дещо ускладнюється питання визначення строків апеляційного оскарження та строків набрання рішенням чинності. Відповідно до ст. 294 ЦПК заява про апеляційне оскарження може бути подано протягом десяти днів з дня проголошення рішення або протягом п'яти днів з дня проголошення ухвали. Не можна повністю погодитись із думкою І. Ємельянової про те, що строк апеляційного оскарження поділений на дві частини⁵. Строк, наданий для подання апеляційної скарги має значення тільки в тому випадку, коли була подана заява про оскарження. В разі неподання заяви про оскарження ні про який строк для подання апеляційної скарги не може бути мови.

Відповідно існує два різних строки — строк для подання заяви про апеляційне оскарження і строк для подання апеляційної скарги. Кожен із даних строків має своє самостійне значення і не може вважатися окремою складовою строку оскарження. Даний висновок підтверджується тим фактом, що набрання судовим рішенням чинності пов'язане з обома цими строками. Рішення набуває законної сили через десять днів після оскарження — якщо не подана заява про апеляційне оскарження та через двадцять днів після подання заяви — якщо не була подана апеляційна скарга. В разі оскарження рішення, воно набуває законної сили після апеляційного перегляду. Таким чином, подання заяви про оскарження викликає важливий процесуальний наслідок — затримує вступ рішення в законну силу.

Оскільки строк на подання заяви про апеляційне оскарження характеризується нетривалістю, його пропуск стає вірогідним як по вині скаржника, так і з незалежних від нього причин. Важливе значення гарантії забезпечення права на оскарження судових постанов має правило щодо можливості поновлення строку для принесення заяви про апеляційне оскарження. Однак ЦПК не визначає прямо, який суд вирішує питання про поновлення строку на подання заяви про апеляційне оскарження. Враховуючи норму ч. 2 ст. 296 ЦПК, згідно якої суд першої інстанції направляє справу в

⁵ Ємельянова І. Апеляційний і касаційний перегляд судових рішень в цивільному судочинстві: теоретичні і практичні аспекти // Право України. — 2004. — № 2. — С. 20.

апеляційний суд після надходження всіх скарг, слід зробити висновок про те, що питання про поновлення строку на подання заяви про апеляційне оскарження вирішується судом першої інстанції.

Така ситуація не сприяє всебічному забезпеченню права на оскарження судових рішень. І. Ємельянова зазначає, що наділення суду першої інстанції певним обсягом повноважень щодо визначення відповідності скарги вимогам закону сприяє зловживанням з боку суду першої інстанції та не може вважатися вдалим рішенням законодавця⁶. Тому новий ЦПК повертається до необхідності передання справи разом із скаргами до апеляційного суду, який і вирішує питання про відповідність скарги нормам закону, поновлення строку оскарження. На цьому тлі вкрай невдалим є залишення на розсуд суду першої інстанції прийняття заяви про апеляційне оскарження, вирішення питання про поновлення строку оскарження. Це надає широкі можливості суду першої інстанції для зловживань в забороні оскарження на самому його початку. На думку автора, в разі пропуску строку на подання заяви про апеляційне оскарження, разом з нею має подаватися апеляційна скарга в суд апеляційної інстанції, який і має вирішувати питання про поновлення строку оскарження.

Слід відмітити відсутність контролю апеляційного суду за поданням заяви про апеляційне оскарження: якщо копія апеляційної скарги направляється одночасно і в суд першої інстанції і в апеляційний суд, такого правила щодо заяви про оскарження не передбачено.

Недоцільним є правило щодо необхідності подання заяви про апеляційне оскарження з копіями відповідно до кількості осіб, які беруть участь у справі, встановлене ч. 7 ст. 295 ЦПК. Дані копії направляються особам, які беруть участь у справі тільки апеляційним судом після винесення ухвали про прийняття апеляційної скарги до розгляду разом із копією апеляційної скарги. Оскільки заява про апеляційне оскарження не містить будь-якої інформації, якої б не було в скарзі, направлення і її копії тільки безпричинно збільшує кількість паперів.

Заява про апеляційне оскарження представляє собою форму інформаційного повідомлення суду про намір реалізувати суб'єктивне право оскарження. Вона є важливим відокремленим елементом порядку апеляційного оскарження, характеризується певною самостійністю і не є простим додатком до апеляційної скарги або її складовою. Звернення із заявою про апеляційне оскарження є першим етапом апеляційного оскарження. Хоча даний етап не може вважатися необхідним в прямому розумінні — через існування можливості подання скарги без попередньої заяви — він зберігає своє значення і в цьому випадку в частині строку подання скарги. Різниця між заявою про апеляційне оскарження та апеляційною скаргою викликається перш за все їх функціями та призначенням. Спільність заяви про апеляційне оскарження та апеляційної скарги проявляється в їх процесуальних наслідках — вони зупиняють вступ рішення в законну силу. Щодо основного призначення розглянутого нововведення, то воно полягає в спрямованості на усунення тяганини в набранні чинності та виконанні судових рішень, завдяки чому судові рішення, які не будуть підлягати оскарженню, швидше вступають в законну силу.

В загальному, позитивно оцінюючи факт введення в процесуальне законодавство заяви про апеляційне оскарження, слід відмітити ряд недоліків його законодавчого регулювання. Зокрема, невдало вирішене питання про поновлення строку на подання заяви про апеляційне оскарження, а також про вирішення питання про її відповідність вимогами закону. Дані недоліки здатні звести нанівець позитивне значення нового інституту і створити значні перешкоди на шляху апеляційного оскарження, істотно обмежуючи права скаржника. На нашу думку необхідно закріпити в процесуальному законодавстві норму, згідно якої апеляційний суд застосовує до заяви, яка не оформлена відповідно до встановлених вимог положення ст. 121 ЦПК. Також вирішення питань щодо поновлення строку подання заяви про апеляційне оскарження слід віднести до компетенції апеляційного суду.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою цивільного права та цивільного процесу
Національної академії Державної прикордонної служби імені Богдана Хмельницького
(протокол № 6 від 29 червня 2005 року)*

⁶ Там само. — С. 18.